

Szlovák–magyar kapcsolatok két 19. századi röpirat tükrében

A Felvidék. Grünwald Béla és Michal Mudroň vitairatai Romsics Ignác és Roman Holec utószavával. Kalligram Kiadó, Pozsony, 2011. 299 oldal

A két vitairat megjelenése óta eltelt több mint százharminc év sem változtatott azon, hogy a szlovák–magyar kapcsolatok történeti és politikai szempontból is aktuális, szélesebb társadalmi rétegeket megmozgató kérdések legyenek. Mutatja ezt az is, hogy Grünwald Béla *A Felvidék* című munkája 2009-ben is napvilágot látott, de az a kötet még nem kritikai kiadás volt, így a 21. századi olvasó számára – ha nem a téma avatott szakembere – a könyv használata nehézségeket okozhat. Nemcsak az az előnye a Pozsonyban megjelent új kiadásnak, hogy a szöveg gondozói – Demmel József és Kocsis Aranka – alapos jegyzetapparátussal látták el az idegen kifejezéseket, s az írásokban szereplő kortárs politikusokról is rövid életrajzokat írtak, hanem a magyar olvasó számára kevésbé ismert munkát is közzétettek magyar nyelven. A kötet aktualitását növeli, hogy az első világháborúra való megemlékezések egy éven belül kezdetüket veszik, ami az azt megelőző száz év eseményeinek ismételt mérlegelésére ösztönözhetik az olvasót – nemzetiségpolitikai szempontból is. Grünwald Béla írására a trianoni békeszerződés kortársai beteljesült jóslatként tekintettek, mivel az abban szorgalmazott erőszakos magyarosítás nem következett be, de megtörtént az, amitől a 19. századi politikus tartott: a szerinte nem is létező szlovák nemzet államalkotó nemzetté vált. Grünwald írása akkor került először kiadásra (1878), amikor a magyar politikai elit jelentős része nemzetiségpolitikai koncepcióját átfogalmazta, s a deáki és eötvösi liberális elképzelések és fogalmak tartalmilag jelen-

tősen megváltoztak. Ennek a változásnak egyik első letéteményese Grünwald aktív politikai tevékenysége Zólyom megye alispánjaként, illetve *A Felvidék* című politikai tanulmánya, mellyel Grünwald – jegyzi meg Romsics Ignác utószavában – határozottan jelölte ki helyét „a sovíniszta magyar nacionalisták között”. (227. old.)

A magyar nemzetpolitikai gondolkodás és Grünwald Béla címet viselő zárógondolataiban Romsics Ignác nem csupán a zólyomi alispán pozícióját határozta meg a kortárs politikai színpadon, hanem kontextusába helyezte a munkát. A magyar nemzetpolitikai gondolkodás fejlődésének rövid bemutatását Romsics a felvilágosodás kori statisztikusok munkáival kezdi, s rámutat arra, hogy a felvilágosodás gondolkodóinak egy része is a magyarosításban bízott már a „nacionalizmus évszázada” előtt is. Martinyovics Ignácnak a Magyar Királyság föderális átalakításra vonatkozó – talán kevésbé ismert – javaslatának bemutatása után a reformkori, illetve az emigrációban született terveit veszi számba a szerző. Teleki László és Kossuth Lajos tervezeteinek rövid ismertetése után Eötvös József nemzetiségi kérdéstről alkotott nézeteibe és azok módosulásába pillanthat be az olvasó, majd az 1868-as nemzetiségi törvény megszületését követő időszak változásaiba. Az 1868-at követő periódus esetében Romsics már Grünwald tevékenységére fókuszál, melyet *A Felvidék*ben is kifejtett asszimilációs törekvései, a szlovákokat lealacsonyító stílusa és mondanivalója miatt elmarasztal, s megjegyzi, hogy a magyar politikai elit 1848–1849 tapasztalataiból igen keveset tanult, így a jelenkor politikusainak, közéleti szereplőinek feladatául tűzi ki e tanulságok – megkésést – levonását, ami hozzásegíthetné a magyar értelmiséget a „Trianon-trauma” feldolgo-

zásához is. A dualizmuskori magyar politikai elit hibáiból – Romsics intő szavai szerint – a mai, immár többségi társadalom részét képező szlovák politikai elit is okulhatna, ha Michal Mudroň türelmesebb koncepciójára több figyelmet fordítana.

Romsiccsal ellentétben, aki *A Felvidékre* írt szlovák feleltre tanulmányában nem tér ki, Roman Holec *Grünwald Béla két alakváltozása, két arca és a körülötte kialakult mítoszok* című írásában többször szembeállítja a két kortárs szerző következtetéseit, de egyik koncepciót sem tartja a 19. században megvalósítható alternatívának, mindkettőre „naiv” elképzelésként tekint. Mudroň fejezetről fejezetre cáfolta magyar kortársa állításait a szlovák népről, iskoláiról, egyházáról, sajtójáról és egyesületeiről, írását pedig a testvériség örökségének ápolására való felszólítással zárta.

Grünwald „két arca” alatt Holec a 19. századi politikushoz való eltérő magyar és szlovák viszonyulást érti: Grünwald a kortárs magyarság számára a sovinizmus megtestesítője, míg a szlovákok szemében az elnyomás ördögi jelképe. Holec szerint Grünwald a magyar társadalom emlékezetében történészként van jelen, s nem aktív politikusként. A recenzens mégis úgy látja, azoknak, akiknek él emlékezetében valamilyen kép a zólyomi alispánról, annak épp aktív politikai indíttatású tevékenysége – a szlovák gimnáziumok és a *Matica slovenská* bezárása – jut először eszébe. Kevésbé ismert az a vitatott kérdés, de kapcsolódik a szlovák gimnáziumok bezárásához, hogy a 19. századi magyar politikusnak milyen szerepe lehetett egy korábbi szlovákellenes élű intézkedés, Martin Čulen beszercebányai gimnáziumigazgató eltávolításában. Holec az ügy ellentmondásaira s a magyar történetírás téves megállítására is rávilágít.

A könyvet záró tanulmány esetében ki kell még emelnünk, hogy Holec a két politikai vitairat megjelenésének tágabb kontex-

tusát is vizsgálja európai viszonylatban utalva az orosz győzelmekre a Török Birodalom felett, továbbá nem csak Michal Mudroň írására tér ki többször, hanem a kortárs sajtóban megjelent cikkekből válogatva mutatja be a szlovákság körében élt démonikus képet Grünwaldról. Szlovák életpéből (*Černokňazník*) idéz karikatúrákat és szövegeket, illetve a hangadó szlovák napilap (*Národné noviny*) vélekedésébe nyújt bepillantást, mely egyik megállapítása – Grünwald halálhírére való örömteli reakciója – jól mutatja a megnyilvánuló ellenszenvet a Felvidéken. A sajtóban megjelent cikkek alapján az olvasó előtt jól kirajzolódik a zólyomi alispánról élt mitikus–démonikus kép. Holec – az utókor bölcsességével rendelkezve – számon kéri a kortárs magyarokon, hogy „nem tudatosították, hogy a 19. század végén már lehetetlen egy egész nemzetet elmagyarosítani”. (249. old.)

Zárásként Holec párhuzamot von szerző és műve szimbolikus és tragikus sorsa között: Grünwald Béla 1891-ben – többek között be nem teljesült közigazgatási reformtörekvései és politikai ambíciói következtében – Párizsban öngyilkosságot követett el, *A Felvidék* pedig a Versailles-környéki békeké születésének időpontjában bukkant fel újra, s azon iratok egyikévé vált, melyek végleg megsemmisítették a nagy magyar birodalomról szőtt álmokat.

A forráskiadványt nemcsak gondos jegyzetelése és új forrásokat felvonultató utószava miatt ajánlhatjuk az olvasó figyelmébe, hanem a jegyzeteket követő karikatúrák is tovább árnyalják a magyar nacionalizmusról és annak képviselőjéről kialakult kortárs képet, s az olvasó megismerheti nemcsak *A Felvidék*, hanem az arra adott válasz szövegét is Michal Mudroň tollából.

TAMÁS ÁGNES